

گونه‌شناسی واکنش‌ها در برابر تکدی؛ از سیاست کیفری تا سیاست اجتماعی

مرتضی عارفی*

چکیده

واکنش دولت‌ها در برابر تکدی به‌عنوان یک پدیده و رفتار اجتماعی متفاوت است و طیف گسترده‌ای از رویکردها را شامل می‌شود که از جرم‌انگاری صرف تا عدم جرم‌انگاری را در بر می‌گیرد. قانون‌گذار در ماده ۷۱۲ کتاب تعزیرات قانون مجازات اسلامی، مطلق ارتکاب این عمل را جرم محسوب نموده است. این در حالی است که جرم‌انگاری فرایندی مبتنی بر عقلانیت است و با مدنظر قرار دادن واقعیت‌های اجتماعی انجام می‌شود. از این‌رو ضروری است الگوهای دیگر نیز مورد بررسی قرار گیرد تا از رهگذر آن موضع نظام عدالت کیفری ایران در مواجهه با این پدیده ارزیابی شود. بر این اساس مطالعه تطبیقی واکنش شانزده کشور در قبال این پدیده گویای آن است که چهار کشور ایران، انگلستان، ولز و دانمارک تکدی را مطلقاً جرم‌انگاری کرده؛ هشت کشور فرانسه، آلمان، اسکاتلند، بلژیک، اردن، سنگاپور، ترکیه و سوئیس این رفتار را مشروط به شرایطی همچون اخلال در نظم، تهاجمی و آزار دهنده بودن و سوءاستفاده از اطفال و افراد آسیب‌پذیر جرم محسوب کرده‌اند و چهار کشور سوئد، نروژ، مالزی و کانادا نیز این رفتار را حسب مورد جرم‌انگاری نکرده یا از آن جرم‌زدایی کرده‌اند.

واژگان کلیدی: تکدی، سیاست کیفری، سیاست اجتماعی، جرم‌انگاری، جرم‌زدایی

مقدمه

جرم‌انگاری فرایند و اقدامی است که عمیقاً تحت تأثیر گرایش‌های سیاسی و اقتصادی دولت‌ها است. در واقع قدرت و آزادی دو مقوله‌ی اساسی در فرایند جرم‌انگاری هستند که در این میان دولت‌ها بر قدرت و در مقابل شهروندان و جامعه‌ی مدنی به آزادی تکیه می‌کنند. به دیگر سخن، جرم‌انگاری صحنه‌ی تقابل و هماوردی قدرت و آزادی است.

از تکدی تعاریف گوناگونی ارائه شده است لیکن دو تعریف ذیل به نظر مهم‌تر و جامع‌تر است. ایستادن در اماکن عمومی و درخواست کمک مادی از رهگذران یا به نمایش گذاشتن آسیب یا معلولیت خود یا دیگری برای جلب همدردی شهروندان (4: 1986, Abu Sari). در تعریفی دیگر تکدی به معنای تحقیر خود در مقابل دیگران برای جلب ترحم و دلسوزی آن‌ها به قصد به دست آوردن پول از طریق پوشیدن لباس‌های مندرس، همراه داشتن اطفال و اعمالی شبیه به آن ذکر شده است (26: 2010, Ash-Shathry).

بنابراین تکدی به‌عنوان یک رفتار و پدیده‌ی اجتماعی در مواردی جرم محسوب و موضوع «مداخله‌ی کیفری»^۱ قرار می‌گیرد. بنا به نقل یکی از جرم‌شناسان تاریخ اجتماعی جرم‌انگاری تکدی نشان می‌دهد که قوانین علیه متکدیان در اروپای قرن ۱۶ به‌منظور حمایت از منافع سرمایه‌دارانی که از کمبود نیروی کار ناشی از «مرگ سیاه»^۲ رنج می‌بردند تصویب شد (عبدالفتاح، ۱۳۸۱: ۱۵۰).

در توجیه جرم‌انگاری این رفتار گاه به این موضوع اشاره می‌شود که تکدی در زمره‌ی جرایم مانع است. جرایم مانع یا بازدارنده جرایمی هستند که فی‌نفسه از قبح ذاتی برخوردار نیستند، اما از آن جهت که می‌توانند مقدمه‌ای برای جرایم دیگر باشد تجریم می‌شود. در این راستا برخی بیان می‌دارند بزرگ‌ترین نگرانی آن است که متکدیان احتمال دارد در فعالیت‌های مجرمانه وارد شوند (Neocleous, 2000: 80). افزون بر آن گفتمان‌هایی همچون «قانون و نظم»^۳، «نفی مدارا»^۴ و «جنگ در برابر جرم»^۵ که نتیجه‌ی غلبه‌ی اندیشه‌های سیاسی بر نظام عدالت کیفری و به‌تبع آن «سیاسی شدن جرم»^۶ است در توجیه جرم‌انگاری تکدی نقش دارد (عارفی، ۱۳۹۶: ۵۱).

1. Criminal intervention
2. Black death

مرگ سیاه، پدیده‌ای ویرانگر بود که بنا به نقل برخی منابع در قرن چهاردهم میلادی، موجب مرگ ۷۵ تا ۲۰۰ میلیون نفر در اوراسیا و اروپا شد.

3. Law and order
4. Zero tolerance
5. War on crime
6. The Politicization of Crime

این پژوهش با رویکرد تطبیقی، واکنش شانزده کشور با ساختارهای سیاسی، اقتصادی و حقوقی گوناگون را مورد کنکاش قرار می‌دهد. پرسش‌های اصلی این پژوهش آن است که موضع نظام حقوقی کشورها در قبال تکدی چیست؟ کدام یک رویکرد سزاگرایانه و تنبیهی را در قبال این پدیده در پیش گرفته‌اند و کدام یک به تدابیر پیشگیرانه، رفاهی و حمایتی روی آورده‌اند؟ و الگوی مطلوب مقابله با این پدیده از حیث اصول و مبانی جرم‌انگاری و تعهدات حقوق بشری دولت‌ها چیست؟ هدف از انجام این پژوهش، شناسایی الگو/ الگوهای قانون‌گذاری در برابر تکدی است. لیکن از آنجا که احصا و مطالعه قوانین کیفری تمامی کشورها در یک مقاله امکان‌پذیر نیست تلاش شد تا نمایندگان نظام‌های حقوقی با رویکردهای سیاسی و اقتصادی گوناگون انتخاب^۱ و بر مبنای آن، الگوهای مداخله در قبال تکدی به قانون‌گذار جمهوری اسلامی ایران معرفی تا در پرتو آن، رویکرد انسان‌مدار و کرامت‌مند را اتخاذ و مشخصاً ماده ۷۱۲ کتاب تعزیرات قانون مجازات اسلامی مورد اصلاح و بازنگری قرار گیرد.

بر این اساس روش انجام این پژوهش تطبیقی و ابزار گردآوری اطلاعات، نسخه معتبر و لازم‌الاجرای قوانین جزایی کشورهای مختلف و پژوهش‌های مرتبط به‌ویژه آرای «دادگاه اروپایی حقوق بشر»^۲ است. پس از مطالعه، مشخص شد کشورها از سه الگو در مواجهه با تکدی پیروی می‌کنند: ۱. کشورهایی که تکدی را مطلقاً ممنوع می‌دانند و واکنش کیفری را در قبال آن اتخاذ می‌کنند (جرم‌انگاری محض). ۲. کشورهایی که این رفتار را مشروط به شرایطی جرم محسوب می‌کنند (جرم‌انگاری مشروط) و ۳. کشورهایی هستند که این رفتار را جرم محسوب نکرده و سیاست‌گذاری اجتماعی را جایگزین سیاست‌گذاری کیفری کرده‌اند (عدم جرم‌انگاری).

۱. پژوهش‌های تطبیقی دو گونه هستند. دسته اول یا گونه رایج آن است که یک یا دو کشور از نظام‌های حقوقی اعم از مشابه یا مختلف مورد مطالعه قرار می‌گیرند اما در پژوهش‌های گونه دوم، یک‌سری از کشورها با یک ویژگی خاص (در پژوهش حاضر کشورهایی که با پدیده تکدی روبرو هستند) مورد مطالعه قرار گرفته و سپس الگوی قانون‌گذاری / مقررگذاری به منظور تدوین یا اصلاح مقرر از آن استخراج می‌شود (توجهی و کوره‌پز، ۱۳۹۸: ۷۷). در پژوهش حاضر، رویکرد دوم اتخاذ شده لیکن به دلیل ضرورت محدودیت حجم مقاله، صرفاً کشورهای منتخب ذکر شده‌اند. در واقع به جای آنکه به شیوه مرسوم سیاست کیفری ایران در قبال تکدی با یک یا دو کشور دیگر مورد مقایسه و ارزیابی قرار گیرد تلاش شده است تا الگوهای حقوقی مداخله در قبال تکدی در کشورهای منتخب استخراج و در ادامه ذیل هر الگو، کشورهایی که پیرو آن هستند مورد بررسی قرار گیرند.

2. ECHR (European Court of Human Rights)

۱. جرم‌انگاری محض

برخی از کشورها با تأکید افراطی بر مفهوم «نظم عمومی»^۱ و با در پیش گرفتن سیاست‌هایی همچون «تسامح صفر»^۲ و همچنین عدم توجه به محدودیت‌های نظام عدالت‌کیفری در مقابله با پدیده مجرمانه، نفس تکدی را جرم قلمداد می‌کنند. در گفتمان سیاسی چنین دولت‌هایی فقر افراد به عدم تلاش، بی‌عرضگی، عدم مسئولیت‌پذیری، فرهنگ متفاوت و عملکرد خودشان نسبت داده می‌شود. مجرمان فقیر از جمله متکدیان به مانند مجرمان به عادت، به‌عنوان یک گروه دارای فرهنگ بیگانه، طبقه مجزا و تفاله‌های به جا مانده از فرایندهای پُرسرعت جهانی شدن اقتصاد دیده می‌شوند (Morris, 2002: 11) که در ذیل موضع برخی از کشورهایی که از این الگو تبعیت می‌کنند تشریح می‌شود.

۱-۱. جمهوری اسلامی ایران

از آنجا که کشور منتفع (بهره‌بردار)^۳ در این مقاله، ایران محسوب شده است لذا ضروری است ابتدا موضع این کشور در قبال تکدی بررسی و آنگاه الگوهای دیگری که مورد اقتباس کشورهای دیگر قرار گرفته‌اند مورد کنکاش قرار گیرد.

قانون مجازات عمومی، به‌عنوان نخستین قانون مدون جزایی در ایران، مصوب ۱۳۰۴ هجری شمسی است. این قانون در ماده ۲۷۶ در باب «امور خلاف و مجازات آن‌ها» به تکدی به‌عنوان یک رفتار خلاف اشاره می‌کند. نکته‌ای که ذکر آن ضروری است آن است که در قوانین پیش از انقلاب، جرایم از حیث شدت به سه دسته جنایت، جنحه و خلاف تقسیم می‌شدند. جنایات همچون قتل به‌عنوان شدیدترین جرم شناخته می‌شد و خلاف برای جرایم سبک و خفیفی همچون تخلفات راهنمایی رانندگی پیش‌بینی شده بود. ماده فوق‌الذکر بیان می‌داشت: «نسبت به کلیه امور خلافی از قبیل عدم رعایت نظامات راجعه به بلدیة و نظمیة همچنین عدم رعایت نظامات راجعه به درشکه‌چی‌ها و شوورها و حفظ حیوانات و همچنین راجع به ولگردی و گدایی و فحاشی و استعمال الفاظ رکیکه در معابر عمومی و امثال آن‌ها وزارت داخله نظامنامه لازمه تهیه نموده و مقررات آن پس از تصویب وزارت عدلیه به موقع اجراء گذاشته خواهد شد ولی در هر حال مجازاتی که به‌موجب نظامنامه مزبوره مقرر می‌شود نباید از یک روز حبس و سه قران غرامت کمتر و از یک هفته حبس و

1. Public order

2. Zero tolerance

۳. در حوزه مطالعات تطبیقی حقوق کیفری، یکی از اهداف، استفاده از تجارب کشورهای دیگر و شناسایی نقاط ضعف و قوت و در نهایت بهره‌برداری از آن‌ها برای تدوین یا اصلاح یک مقررۀ قانونی است. از آنجا که این مقاله در ایران نوشته شده است لذا هدف نویسنده تبیین الگوهای دیگر مقابله با تکدی برای قانون‌گذار داخلی است. از این رو اصطلاح کشور منتفع (بهره‌بردار، مقصد) استفاده شده است.

پنج تومان غرامت بیشتر باشد».

در راستای همین ماده، آیین‌نامه امور خلافی مصوب سال ۱۳۲۴ تصویب شد. این آیین‌نامه در بند ۲۶ ماده ۳ بیان می‌داشت: «اشخاص زیر به ۷ روز تاده روز حبس تکذیری و از ۱۰ تا دو بیست ریال غرامت محکوم می‌گردند: ... ۲۶ - کسانی که با وجود قدرت و استطاعت (جسمانی) تکدی یا کلاشی را پیشه خود قرار داده و از این راه زندگانی نمایند».

پس از آیین‌نامه فوق، مقررهای که در راستای تکدی تصویب شد قانون شهرداری مصوب ۱۳۳۴ بود که در ماده ۵۵ در مقام شرح وظایف شهرداری بیان می‌داشت: «وظایف شهرداری به شرح زیر است: جلوگیری از گدایی و واداشتن گدایان به کار و توسعه آموزش عمومی و غیره».

در قانون مجازات اسلامی مصوب ۱۳۶۲ که در مقام بیان جرایم تعزیری و نخستین قانون جزایی مطابق آموزه‌های دینی و شرعی بود تکدی همانند ولگردی تجریم نشده بود. عدم مداخله قانون‌گذار اسلامی در قبال رفتار متکدیان به این دلیل بود که در آموزه‌های دینی برای کمک به نیازمندان و سائلین توصیه فراوانی شده است. بر همین اساس است که برخی از حقوق‌دانان با انتقاد از جرم‌انگاری این عمل بیان می‌دارند فارغ از عوامل اقتصادی و اجتماعی زمینه‌ساز روی آوردی عده‌ای به این عمل، به نظر می‌رسد در جامعه ایران که با نوعی احساس ترحم و دیدگاه‌های مذهبی مربوط به دستگیری از نیازمندان با این معضل برخورد می‌شود تجریم، اثر مثبتی نخواهد داشت (حبیب‌زاده و زینالی، ۱۳۸۴: ۲۱).

به‌رغم آنکه جرم‌انگاری این عمل هم خلاف مقتضیات اجتماعی جامعه ایران بود و هم با آموزه‌های دینی مخالفت داشت قانون‌گذار به یک‌باره در سال ۱۳۷۵ اقدام به تجریم این عمل کرد: «هر کس تکدی یا کلاشی را پیشه خود قرار داده باشد و از این راه امرار معاش نماید یا ولگردی نماید به حبس از یک تا سه ماه محکوم خواهد شد و چنانچه با وجود توان مالی، مرتکب عمل فوق شود علاوه بر مجازات مذکور، کلیه اموالی که از طریق تکدی و کلاشی به دست آورده است مصادره خواهد شد».

همان‌گونه که ملاحظه می‌شود قانون‌گذار در این ماده در مقایسه با آیین‌نامه امور خلافی، شرایط تحقق جرم تکدی را سهل‌تر و مجازات آن را شدیدتر کرده است، زیرا در آیین‌نامه امور خلافی تحقق تکدی، منوط به اولاً وجود قدرت و استطاعت جسمانی شخص متکدی و ثانیاً حرفه و پیشه قراردادن این عمل شده بود در حالی که در ماده ۷۱۲ کتاب تعزیرات قانون مجازات اسلامی، صرف پیشه قرار دادن تکدی، جرم محسوب شده است و داشتن توان مالی برای شخصی که تکدی را پیشه خود قرار داده است مجازات جداگانه‌ای تحت عنوان مصادره در پی دارد (نجفی ابرندآبادی و دیگران، ۱۳۸۳: ۴۵).

بر این اساس می‌توان گفت که جرم محسوب کردن تکدی در زمره جرایم وارداتی است و

قانون‌گذار بدون عنایت به دیدگاه مردم نسبت به این موضوع و واقعیت‌های اجتماعی و اقتصادی، با تقلید از قوانین کیفری برخی کشورها، به مداخله کیفری نسبت به رفتار متکذیان اقدام کرده است. رویکرد قانون‌گذار ایران در ماده ۷۱۲ کتاب تعزیرات قانون مجازات اسلامی به مراتب نسبت به دیگر کشورها سرزنش‌آمیزتر است چراکه با عنایت به مفهوم مخالف قسمت دوم این ماده که به توان مالی متکدی اشاره می‌کند باید گفت که قسمت اول این ماده حتی تکدی با وجود توان مالی را نیز جرم تلقی می‌کند.

۲-۱. انگلستان و ولز

این عمل مطابق بند ۳ «قانون ولگردی مصوب ۱۸۲۴» با اصلاحات بعدی جرم محسوب می‌شود. در قسمتی از این بند آمده است هر شخصی که ولگردی کند یا در مکان‌های عمومی، خیابان، بزرگراه‌ها، دادگاه یا پاساژ اقدام به تکدی یا جمع‌آوری صدقه کند یا کودکان را به این کار بگمارد یا تشویق کند در حکم ولگرد و ناسازگار به حساب می‌آید. مجازات این عمل در حال حاضر با اصلاحاتی که در قانون فوق به عمل آمده است حداکثر ۱۰۰۰ پوند است.

در سال ۱۹۷۴ کارگروهی از سوی مقامات مسئول تشکیل شد تا منافع و مضرات جرم‌انگاری تکدی را بررسی کند. در گزارش این کمیته بیان شده کسانی که گدایی می‌کنند به جای مجازات نیاز به بازپروری دارند. به همین ترتیب، در سال ۱۹۸۱، دولت بریتانیا اظهار داشت که با نظر کمیته امور داخلی مبنی بر اینکه جرم گدایی باید در آینده نسخ شود، موافق است اما از انجام این کار در آن زمان خودداری کرد، با این توجیه که تکدی موجب مزاحمت عمومی می‌شود (Baker, 2009: 36).

با افزایش تعداد بی‌خانمان‌ها که در انگلستان به‌نحو قابل توجهی رسیده‌اند، قانون ولگردی به‌عنوان پاسخی ظالمانه به فقر با انتقاداتی مواجه شده است. به عقیده برخی از نویسندگان هنگامی که در سال ۱۸۲۴ این قانون به اجرا درآمد، طیف گسترده‌ای از افراد «بیکار و بی‌نظم»^۲ را هدف قرار داد که تصور می‌شد «سرکش و ولگرد»^۳ باشند. در حالی که در عصر حاضر این قانون در عمل می‌تواند علیه افراد فقیری که در خیابان به سر می‌برند و برای زنده ماندن تلاش می‌کنند استفاده شود. همچنین گفته می‌شود که این قانون در مورد «کهنه‌سربازان جنگ ناپلئونی»^۴ که در خیابان گدایی می‌کردند و گاهی اوقات زخم‌های باز خود را به‌منظور تکدی نشان می‌دادند، تصویب شد. با وجود این مذاکرات منتهی به تصویب این قانون به وضوح گویای آن است که جرم تکدی با هدف کنترل جامع و کامل افراد فقیر و

1. Vagrancy Act 1824
2. idle and disorderly
3. rogues and vagabonds
4. veterans of the Napoleonic Wars

اینکه چه کسی مسئول این کنترل است به تصویب رسیده است (Hermer, 2020: 10).
 غلبه رویکرد سیاسی در این خصوص نیز غیرقابل کتمان است. چراکه با روی کار آمدن «مارگارت تاچر»^۱ در انگلستان رویکرد حمایتی در قالب «دولت رفاه»^۲ جای خود را به رویکرد بدنام کردن فقرا داد. در این بستر آن‌هایی که توان مالی ندارند مطرودند و حقوق شهروندی آن‌ها نادیده گرفته می‌شود. به‌عنوان نمونه در این دوره سیاسی، «تاچر» به برخی از گروه‌های اجتماعی، برجسب توده‌های شرووری می‌زد که سبک زندگی انگلیسی را بر هم می‌زنند (پاک‌نهاد، ۱۳۸۸: ۷۷).
 مطابق برخی پژوهش‌ها در این کشور از سال ۲۰۰۵ بیش از ۱۵۰۰۰ محکومیت به تکدی ثبت شده که منجر به بیش از یک میلیون پوند جریمه شده است و در بازه زمانی سال ۲۰۱۵ تا ۲۰۲۰، ۸۵۰۰ نفر بر اساس قانون ضدولگردی در انگلستان دستگیر شده‌اند که از این امر با عنوان «سوءاستفاده ظالمانه از نظام عدالت کیفری»^۳ یاد شده است (Hermer, 2021: 50).

۳-۱. دانمارک

پارلمان دانمارک در ماه ژوئن سال ۲۰۱۷ با اکثریت قاطع، قانونی را در خصوص ممنوعیت تکدی وضع کرد و در ژوئن سال ۲۰۲۲ دائمی شد که به نوعی پیروی از قوانینی است که دو کشور رومانی و یونان در این زمینه تدوین کرده‌اند. به موجب ماده ۱۹۷ قانون کیفری دانمارک، هر شخصی که به‌رغم اخطارهای پلیس به تکدی‌گری کند یا به فردی که متعلق به خانواده خود است و کمتر از ۱۸ سال سن داشته باشد اجازه تکدی بدهد، به حبس حداکثر تا شش ماه محکوم خواهد شد. اخطار پلیس نیز طبق این ماده به مدت پنج سال معتبر خواهد بود.

به موجب این قانون، پلیس با حضور در پیاده‌روها، مراکز خرید، ایستگاه‌های مترو و قطار به مقابله با متکدیان می‌پردازد. اگرچه این قانون همه متکدیان را هدف قرار می‌دهد اما آشکارا تبعیض غیرمستقیمی را علیه متکدیان رومانیایی اعمال می‌کند. چراکه پس از پذیرش رومانی در اتحادیه اروپا، گروه‌هایی از مهاجران رومانیایی وارد دانمارک شدند و عملاً فرایند تصویب این قانون در این کشور سرعت پیدا کرد (Hansen, 2020: 18). عفو بین‌الملل، مدافعان حقوق شهروندی و دیگر سازمان‌های حقوق بشری با انتقاد از این اقدام دولت دانمارک، جرم‌انگاری تکدی را بی‌اعتنایی و نقض تعهد دولت‌های عضو کنوانسیون میثاق حقوق اقتصادی، اجتماعی و فرهنگی به پاسداشت حقوق بنیادین شهروندان می‌دانند (Begging laws in Denmark, 2021). مجازات این عمل برای بار

1. Margaret Thatcher
2. Welfare state
3. an outrageous abuse of the criminal justice system

اول، دو هفته حبس و تکرار آن موجب حبس چندماهه است. در این خصوص دادگاهی در «کپنهاگ»^۱ در حکم بی‌سابقه‌ای یک مهاجر رومانیایی ۴۰ ساله که پدر ۵ فرزند بود را به ۱۴ روز حبس محکوم کرد و افزون بر آن کل پولی که وی از این طریق به دست آورده بود را مصادره کرد و وی به پرداخت هزینه‌های دادگاه که معمولاً به چندین هزار یورو می‌رسد محکوم شد. این حکم با توجه به پرونده مشابه در دعوی «لاکتوس»^۲ علیه سوئیس در ژانویه سال ۲۰۲۱ بحث‌برانگیز شد. در این پرونده این کشور به واسطه نقض مواد ۸ و ۱۰ کنوانسیون اروپایی حقوق بشر و محکوم کردن این زن تبعه رومانی به ۵ روز حبس و حدود ۵۰۰ یورو جزای نقدی محکوم شد.

در حالی که وزیر دادگستری این کشور در ماه می سال ۲۰۲۱ با انتشار یک یادداشتی ادعا کرد که قانون دانمارک مطابق موازین حقوق بشر است و مانند قانون سوئیس ناقض حقوق بشر نیست اما با وجود این مؤسسه دانمارکی حقوق بشر در واکنش به رأی صادره دیوان اروپایی در قضیه سوئیس اظهار داشت که قانون دانمارک در خصوص تکدی باید اصلاح شود.

قاضی دادگاه شهر کپنهاگ استدلال کرد که مرد رومانیایی در رفتار خود (تکدی) از زن رومانیایی در سوئیس «پرخاشگرانه‌تر»^۳ عمل کرده است. او این ادعا را این‌گونه تأیید کرد که این مرد با کیسه‌ای پر از بطری‌های خالی در پیاده‌رو نشسته بود و این امر نادیده گرفتن درخواست پول را برای عابران دشوار می‌کرد و دستش را به سمت آن‌ها دراز کرده بود و مستقیماً آن‌ها را خطاب قرار داده بود (denmark-national-court-rules-against-human-rights-judgement-migrant-begging-case, 2022).

۲. جرم‌انگاری مشروط

برخی از کشورها با اتخاذ رویکردی بینابین صرف تکدی بماهوی تکدی را جرم محسوب نکرده بلکه تحت شرایط و موقعیت‌های خاصی این رفتار را ممنوع و جرم تلقی می‌کنند. این کشورها با درک این واقعیت که روی آوردن برخی افراد به تکدی در نتیجه نیاز اقتصادی و فقر آن‌هاست، نفس این رفتار را جرم‌انگاری نکرده بلکه حسب مورد سوءاستفاده از این نیاز و وضعیت آسیب‌پذیری، ایجاد مزاحمت برای دیگر شهروندان و سوءاستفاده از اطفال و اجبار آن‌ها به تکدی را جرم‌انگاری می‌کنند که در ذیل این موارد بررسی می‌شود.

۲-۱. فرانسه

قانون ضد تکدی در این کشور در سال ۱۹۹۴ نسخ شده است. به دیگر سخن بعد از سال ۱۹۹۴،

1. Copenhagen
2. Lăcătuș
3. more aggressive

تکدی در چهارچوب شرایط سلبی ذیل مُجاز محسوب شد: الف) اینکه به روشی تهاجمی انجام نشود، ب) اینکه کودکان به گدایی گمارده نشوند و ج) چنانچه تأثیری بر نظم عمومی نداشته باشد. بنابراین در صورتی که تکدی یکی از شروط بالا را نقض کند جنبه مجرمانه پیدا می‌کند (Derdak, 2020: 23).

بر این اساس بیان شده است که امروزه توسل به سازوکارهای پیشگیری از بزهکاری مخصوصاً در مورد انحرافات زمینه‌ساز جرایم، اهمیت ویژه‌ای پیدا کرده است و قانون‌گذاری بعضی از کشورها همچون فرانسه از برخی مصادیق جرایم مانع نظیر تکدی، جرم‌زدایی کرده و توسل به اقدامات پیشگیرانه را سرلوحه سیاست جنایی خود قرار داده است (نجفی ابرنآبادی، ۱۳۸۳: ۴۲).

مطابق با آخرین نسخه قانون جزای فرانسه^۱، ذیل فصل ۷ با عنوان «جرایم علیه کرامت انسانی اشخاص^۲» از «بهره‌کشی از گدایی^۳» ذیل مواد ۲۲۵-۱۲-۵ تا ۲۲۵-۱۲-۷ نام برده شده است. به دیگر سخن، سوءاستفاده از دیگران برای تکدی یا تشکیل گروه مجرمانه سازمان‌یافته برای این منظور به شرح زیر جرم محسوب می‌شود.

در ماده ۲۲۵-۱۲-۵ بیان شده است که بهره‌کشی از گدایی زمانی محقق می‌شود که شخصی به هر طریقی مرتکب اعمال زیر شود:

الف) سازماندهی تکدی دیگران به منظور بهره‌مندی از سود آن، ب) سود بردن از گدایی دیگران، تقسیم منافع آن یا دریافت یارانه از شخصی که عادتاً به تکدی می‌پردازد، ج) استخدام، آموزش یا اغوا کردن یک فرد به منظور بزرگ‌نمایی در گدایی یا اعمال فشار بر او برای گدایی یا ادامه آن، د) برای منفعت شخصی خود، شخصی را استخدام می‌کند، آموزش می‌دهد یا به تباهی می‌کشاند تا در ازای کمک مالی (هدیه^۴)، در بزرگراه عمومی خدمات ارائه دهد.

در ادامه قانون‌گذار برخی رفتارها را در حکم بهره‌کشی از گدایی محسوب می‌کند؛ در صورتی که فرد نتواند [منشأ/میزان] درآمد منطبق با سبک زندگی خود را توجیه کند و سبک زندگی وی گویای آن باشد که وی نمی‌تواند این میزان درآمد را داشته باشد در حالی که در عمل بر رفتار یک یا چند نفر که مرتکب گدایی می‌شوند تأثیر می‌گذارد یا در ارتباط مستمر و دائم با آنها باشد چنین رفتارهایی نیز مشابه با عنوان مجرمانه بهره‌کشی از گدایی است که مجازات این رفتار سه سال حبس و ۴۵ هزار یورو جزای نقدی است.

در ماده ۲۲۵-۱۲-۶ بیان شده است که بهره‌کشی از گدایی مستوجب ۵ سال حبس و ۷۵ هزار

1. www.legifrance.gouv.fr

2. Offences against the dignity of persons/ Des atteintes à la dignité de la personne

3. The Exploitation of Begging/ De l'exploitation de la mendicité

4. Donation

یورو جزای نقدی خواهد بود در صورتی که:

الف) بزه‌دیده آن صغیر^۱ باشد، ب) در مورد شخصی که آسیب‌پذیری خاص او [بزه‌دیده] به دلیل سن، بیماری، ضعف، ناتوانی جسمی یا روانی یا بارداری وی برای مرتکب آشکار یا شناخته شده باشد، ج) در صورتی که این جرم علیه حداقل دو نفر ارتکاب یابد، د) در مورد شخصی که در خارج از قلمرو جمهوری فرانسه یا به محض ورود به قلمروی این کشور به تکدی تحریک شده است، ه) گدایی به واسطه فشار شخصی که به حکم قانون یا دادگاه یا به طور طبیعی اختیاراتی نسبت به دیگری دارد از سوی بزه‌دیده ارتکاب یابد یا آنکه از سوی هر شخص دیگری که اقتداری بر وی دارد یا با سوءاستفاده از اقتداری که به واسطه موقعیتش به او اعطاء شده است ارتکاب یابد، ز) با استفاده از زور، خشونت یا رفتار متقابلانه نسبت به فردی که گدایی می‌کند یا خانواده او یا فرد دیگری که به طور معمول با او در تماس است ارتکاب یابد، ح) توسط دو یا چند نفر که به‌عنوان مباشر یا شریک جرم عمل می‌کنند، اگرچه یک باند سازمان‌یافته را تشکیل نداده باشند.

و ماده ۲۲۵-۱۲-۷ در این رابطه بیان می‌دارد: سوءاستفاده از تکدی شخصی دیگر مستوجب ده سال حبس و یک میلیون و پانصد هزار یورو جزای نقدی خواهد بود در صورتی که توسط یک گروه مجرمانه سازمان‌یافته ارتکاب یابد.

۲-۲. آلمان

در مورد موضع قانون آلمان، ماده ۲/۲۶۱ قانون مجازات آلمان مقرر می‌دارد که مجازات حبس مقرر برای تخلفات برای هر کسی که به تکدی‌گری متوسل شود یا نوجوانان را به انجام این عمل وادار کند یا آن‌ها را به گدایی فرستاده باشد، در نظر گرفته می‌شود. مجازات حبس تخلفات بیش از شش هفته و کمتر از یک روز نخواهد بود. با توجه به موضع قانون آلمان می‌توان گفت که همراهی کودکان خردسال برای گدایی یا اعزام آن‌ها به تکدی مستوجب حداکثر شش هفته و حداقل یک روز حبس است.

تکدی‌گری به‌طور کلی در آلمان یک جرم کیفری نیست، اگرچه ممکن است در سطح ایالتی مطابق با قوانین مربوطه در مورد استفاده از خیابان‌ها ممنوع شود. با این حال، در همه ایالت‌ها، گدایی به اصطلاح «تهاجمی^۲» ممنوع است، که شامل فعالیت‌هایی می‌شود که در آن یک گدا فعالانه به رهگذران نزدیک می‌شود یا با آن‌ها تماس می‌گیرد. دیده‌بان حقوق مسکن در گزارشی درباره قوانین ضد بی‌خانمانی در آلمان بیان می‌کند که اگر متکدی به دنبال رهگذران چندمتری با حالت التماس کردن و مطالبه کردن همراه با تماس فیزیکی به‌صورت کردن و نگه داشتن لباس فرد باشد گدایی

1. Minor
2. Aggressive

ممکن است تهاجمی تلقی شود (3: 2012, Housing Rights Watch).

تکدی‌گری تهاجمی مشمول جریمه‌های نقدی است که بر اساس قانون اداری صادر می‌شود. در غیر این صورت، افسران پلیس می‌توانند به متکدیان دستور دهند که از تکدی‌گری دست بکشند و ترک کنند و در صورت عدم رعایت این دستور، جریمه نقدی در نظر گرفته شود. علاوه بر این، برخی از ایالت‌ها قوانین دیگری را تصویب کرده‌اند که گدایی یا برخی از اشکال تکدی‌گری را غیرقانونی می‌داند (مثلاً گدایی با استفاده از کودکان یا حیوانات). سطح اجرا در ایالت‌های آلمان به‌طور قابل توجهی متفاوت است. گرچه گدایی تنها در مواردی جرم است که با رفتار «پرخاشگرانه» همراه باشد، اما وجود آن به‌عنوان جرمی مجزا از سایر قوانین در خصوص رفتار پرخاشگرانه ضروری نیست (illegal-for-children-to-beg, 2022).

۲-۳. اسکاتلند

در اسکاتلند تکدی مستقلاً جرم‌انگاری نشده است مگر آنکه این رفتار جنبه اذیت و آزار به خود بگیرد. در این کشور بر اساس ماده ۵۰ قانون جزا، جرمی تحت عنوان «رفتار مداخله‌جویانه و آزاردهنده»^۱ پیش‌بینی شده است که به‌موجب آن هر شخص عامدانه یا توأم با بی‌پروایی با رفتار آزاردهنده خود موجبات ترس، وحشت و اضطراب دیگری را فراهم آورد تحت تعقیب قرار می‌گیرد. رفتار آزاردهنده شامل تعقیب کردن^۲ و پاییدن^۳ می‌شود. حقوق‌دانان این کشور در تشریح این جرم بیان می‌دارند مثلاً اگر تکدی جنبه تهاجمی و پرخاشگرانه به خود بگیرد به‌نحوی که متکدی با به ستوه‌آوردن دیگری باعث شود وی کالایی را بخرد این عمل، مجرمانه است.

۲-۴. بلژیک

با وجود آنکه از تکدی در سال ۱۹۹۳ جرم‌زدایی شده است، اما ماده ۲۳۴ قانون مجازات بلژیک مقرر می‌دارد هرکس به قصد تکدی به مسکن یا یکی از ملحقات آن بدون اجازه مالک یا کسانی که در خانه او زندگی می‌کنند وارد شود، مجازات آن حبس هشت روز تا یک ماه است. بر این اساس تکدی در خیابان و مکان‌های عمومی در این کشور جرم تلقی نمی‌شود. مطابق این ماده، مجازات افرادی که گواهی یا اوراق خلاف واقع مبنی بر نیاز به کمک در دست دارند حداقل هشت روز و حداکثر یک ماه حبس است.

۲-۵. اردن

ماده ۳۸۹ قانون جزای اردن که در سال ۱۹۶۰ تصویب و در سال ۲۰۱۷ اصلاح شده است چنین

1. Intrusive and alarming behaviour
2. stalking
3. spying upon

مقرر می‌دارد: هر شخصی که در یک مکان عمومی به شیوه‌ای که نظم عمومی را مختل می‌کند یا به شیوه‌ای گستاخانه و تهاجمی برای گدایی یا جمع‌آوری صدقه و در تلاش برای تهیه کمک‌های خیریه رفتار می‌کند از هر نوع یا تحت هر گونه ادعای دروغین یا متقلبانه، اعم از به نمایش گذاشتن زخم یا تغییر شکل یا هر وسیله دیگر یا سبب یا مشوق کودک زیر شانزده سال به این کار باشد به حبس حداکثر سه ماه یا در صورتی که دادگاه بخواهد وی را به مؤسسه‌ای که «وزیر توسعه اجتماعی»^۱ برای نگهداری از متکدیان تعیین می‌کند به مدت حداقل یک سال و حداکثر سه سال ارجاع دهد محکوم خواهد شد. اما بر اساس این ماده، وزیر توسعه اجتماعی ممکن است در هر زمانی که بخواهد، هر فردی را که به هر مؤسسه‌ای سپرده شده است، با شرایطی که مقتضی بداند، آزاد و در صورت نقض شرایط مقرر برای تکمیل دوره محکومیت به مؤسسه مذکور بازگرداند.

در صورت تکرار تکدی، دادگاه ممکن است تصمیم بگیرد تا فرد متکدی به مؤسسه فوق‌الذکر به مدت حداقل یک سال و حداکثر سه سال فرستاده شود. در این شرایط وزیر توسعه اجتماعی ممکن است وی را آزاد نکند مگر بعد از آنکه وی حداقل یک سوم دوره محکومیت خود را سپری کند. همچنین در صورت تکرار این عمل برای مرتبه دوم دادگاه ممکن است حکم به حبس سه‌ماهه وی یا چهارماهه در صورت تکرار این عمل در مرتبه سوم یا بیشتر حکم بدهد.

هر شخصی که مطابق برخی از شرایط مذکور در ماده ۳۸۹ از دیگران برای تکدی استفاده کند (گدایی یا جمع‌آوری صدقه به منظور جلب کمک‌های خیریه تحت هر گونه ادعای دروغین یا متقلبانه و...) به حداقل یک سال حبس محکوم خواهد شد.

همچنین وزیر توسعه اجتماعی می‌تواند یک یا چند کارمند را برای تحقیق در مورد جرایم موضوع این ماده در ارتباط با تکدی و جمع‌آوری صدقه و انفاق و دستگیری مرتکبین مأمور کند. بدین منظور کارمند منصوب از اختیار پلیس قضایی برخوردار خواهد بود.

در کلیه موارد دادگاه می‌تواند وجوه و اموالی را که ناشی از تکدی در اختیار مرتکب قرار دارد مصادره و به وزارت توسعه اجتماعی تحویل دهد تا آن را برای دستگاه‌ها و مؤسسات ذی‌ربط در حوزه مراقبت از متکدیان هزینه کند.

اعطای برخی اختیارات به یک مقام اجرایی (وزیر توسعه اجتماعی) از جمله امکان آزادی متکدی مورد انتقاد برخی حقوق‌دانان قرار گرفته است چراکه وی یک مقام اداری است و نه قضایی.

در اردن، وزارت توسعه اجتماعی یک واحد عمده و مهم برای مبارزه با تکدی و متکدیان ایجاد

1. The Minister of Social Development

کرده است که به آن «واحد مبارزه با متکدیان^۱» می‌گویند. این واحد دارای سه برنامه است: برنامه کنترل متکدیان بزرگسال، برنامه کنترل متکدیان غیربالغ و برنامه مراقبت و بازپروری متکدیان، علاوه بر آن تیم‌های تخصصی برای مبارزه با تکدی در تمامی استان‌های کشور تشکیل شده است. این وزارتخانه با اعطای اختیارات پلیس قضایی به اعضای خود صلاحیت قانونی می‌دهند و برای جلوگیری از تکرار این جرم با ضمانت بزرگسالان و خانواده‌های کودکان متکدی «تعهد کتبی^۲» از آن‌ها اخذ می‌شود. اما این رویه اداری ممکن است مانع از انتقال آن‌ها به دادگاه صالح برای تعقیب آن‌ها به جرم تکدی طبق قانون جزایی اردن نباشد.

در صورتی که نوجوانان مرتکب این جرم شوند دادگاه از «مأمور تعلیق مراقبتی^۳»، که کارمند وزارت توسعه اجتماعی است، می‌خواهد تا گزارشی درباره وضعیت نوجوان، اوضاع و احوال خانواده و محیط اجتماعی و همچنین شرایط پزشکی و سلامتی وی به منظور اتخاذ تدابیر اصلاحی ارائه بدهد تا زمینه برای اتخاذ تصمیم از جانب دادگاه فراهم شود (Al-Khawaldah, Al-Khseilat, 2021: 6).

۲-۶. سنگاپور

در این کشور قانونی تحت عنوان «قانون اشخاص تهی دست^۴» در سال ۱۹۸۹ به تصویب رسیده و در سال ۲۰۱۳ اصلاح شده است. مطابق ماده ۲ این قانون، در صورتی که رفتار شخص دیگران را ترغیب و تحریک به دادن صدقه کند خواه این کار به بهانه آواز خواندن، بازی کردن، پیشنهاد فروش یا به طریق دیگری باشد این عمل مصداق تکدی است. اما این عمل به تنهایی جرم نیست بلکه در صورتی که شخص مصداق «متکدی دائمی^۵» باشد مجرم و مستحق مجازات خواهد بود. «متکدی دائمی» نیز کسی است حداقل دو مرتبه سابقه حضور در مکان عمومی را داشته باشد به نحوی که باعث ایجاد مزاحمت برای دیگران شود و در هر دو مرتبه در «خانه رفاهی^۶» سکونت داشته باشد. مجازات متکدی دائمی جزای نقدی حداکثر ۳۰۰۰ دلار یا حبس حداکثر دو سال است.

۲-۷. ترکیه

ماده ۲۲۹ قانون جزای ترکیه مصوب ۲۰۰۴ با اصلاحات سال ۲۰۱۶، تکدی را در صورتی جرم می‌داند که با سوءاستفاده از اطفال و افراد معلول جسمی و ذهنی انجام شود. مجازات این عمل، از

1. Unit to combat begging
2. Written pledge
3. Probation officer
4. Destitute Persons Act
5. Habitual beggar
6. Welfare home

خانه رفاهی اشاره به مؤسسه یا نهادی دارد که عهده‌دار پذیرش، مراقبت و بازپروری اشخاص تهی دست است.

یک تا سه سال حبس است. در صورتی که این عمل از سوی بستگان نسبی یا سببی یا همسر انجام شود مجازات قانونی تا یک دوم افزایش می‌یابد. همچنین در صورتی که این عمل در قالب یک گروه مجرمانه سازمان‌یافته انجام شود مجازات این عمل افزایش می‌یابد.

۸-۲. سوئیس

قوانین و مقررات مربوط به تکدی در این کشور در «کانتون^۱»های مختلف، متفاوت است. به‌عنوان نمونه، «پارلمان کانتون واد^۲» در سپتامبر ۲۰۱۶، تکدی را ممنوع و مستوجب ۵۰ تا حداکثر ۲۰۰۰ فرانک سوئیس بر حسب تکدی ساده یا تشکیل باند تعیین کرد. در ژنو و زوریخ نیز این عمل قبلاً ممنوع بود اما در خصوص اینکه آیا همچنان این ممنوعیت برقرار است یا نه بحث‌های زیادی وجود دارد. به‌عنوان نمونه در ژنو تکدی از سال ۲۰۰۸ ممنوع اعلام شده بود اما در حال حاضر هزاران متکدی در خیابان‌ها همچنان وجود دارند.

یکی از نمایندگان «حزب مردم^۳» در این رابطه با حمایت از ممنوعیت تکدی، علت آن را وجود باندهایی می‌داند که با بهره‌کشی از متکدیان موجبات حاشیه‌نشینی آن‌ها را فراهم می‌کنند و از تهي دستی آن‌ها سوءاستفاده می‌کنند.

«دادگاه اروپایی حقوق بشر^۴» در دعوی «لاکتوس^۵» علیه سوئیس در ژانویه سال ۲۰۲۱ حکم داد که مقامات سوئیس حق احترام به زندگی خصوصی و خانوادگی در ماده ۸ «کنوانسیون اروپایی حقوق بشر^۶» نقض کرده‌اند. در این پرونده شخص فوق‌الذکر برای گدایی در ملاءعام در ژنو به پرداخت جریمه بیش از ۴۰۰ یورو و متعاقباً بازداشت وی به مدت پنج روز به دلیل عدم پرداخت جریمه محکوم شد. این فرد تبعه کشور رومانی بود. در این خصوص دادگاه مستقر در «استراسبورگ^۷» خاطرنشان کرد که او فردی بی‌سواد از خانواده‌ای بسیار فقیر است و در زمان رسیدگی به پرونده گدایی هیچ شغلی نداشت و مزایای اجتماعی دریافت نمی‌کرد، به طوری که گدایی در ملاءعام وسیله بقای او بود.

بر اساس نظر دیوان اروپایی حقوق بشر، زمانی که شخص در چنین شرایط آسیب‌پذیری قرار می‌گیرد، تلاش وی برای رفع نیازهای اولیه خود از طریق گدایی، حقی است که ریشه در «کرامت

1. Canton
2. Vaud parliament
3. People's Party
4. ECtHR
5. Lăcătuș
6. the European Convention on Human Rights (ECHR)
7. Strasbourg

انسانی^۱» دارد. در این رأی، دیوان تأکید کرد که کشورهای عضو اتحادیه اروپا محدودیت‌های کمتری را نسبت به ممنوعیت کلی قانون کیفری ژنو اعمال می‌کنند.

دیوان تأکید کرد که ممنوعیت کامل یک رفتار، اقدامی است رادیکال که مستلزم توجیه قوی و بررسی دقیق توسط دادگاه‌هایی است که اختیارات لازم را برای سنجش جوانب مختلف آن رفتار را داشته باشند. افزون بر آن، در قضیه مطروحه، مجازات تعیین شده در خصوص مرتکب نه متناسب با هدف مقابله با جرم سازمان‌یافته است و نه با هدف حمایت از حقوق عابران، ساکنان و مغازه‌داران منطبق و سازگار است. در این قضیه دیوان به این نتیجه رسید که چنین مجازاتی کرامت انسانی مرتکب را نقض کرده و به حق مذکور در ماده ۸ کنوانسیون اروپایی حقوق بشر لطمه وارد آورده است.^۲

۳. عدم جرم‌انگاری

جرم‌زدایی که به معنای پا پس کشیدن حقوق کیفری و اکتفا به اعمال کنترل اجتماعی غیرقهرآمیز در قبال یک رفتار اجتماعی است، فرایندی است که دست‌کم دو جنبه دارد: بُعد نخست به دستگاه عدالت کیفری مربوط می‌شود که بنا به دلایل موجهه به این نتیجه می‌رسد که ضرورتی به باقی ماندن یک رفتار در سیاهه کیفری نیست. اما بعد مهم‌تر و دیگر این تغییر، نهادهای غیرکیفری، حمایتی و رفاهی هستند که باید نقش جدید خود در مدیریت این رفتار را بپذیرند. به‌عنوان نمونه در خصوص تکدی، افزون بر جرم‌زدایی از این رفتار ضرورت دارد سیاست‌گذاران اجتماعی، نهادهای رفاهی را برای حمایت از فقرا و متکدیان تجهیز و برای جلوگیری از ورود آن‌ها به عرصه ناهنجاری و احیاناً بزهکاری برنامه‌ریزی کنند. در این راستا برخی از جرم‌شناسان به درستی جرم‌زدایی را به منزله یک تغییر قلمداد کرده‌اند (محمودی جانکی، ۱۳۸۷: ۳۲۱).

بر این اساس برخی از کشورها با تبعیت از این الگو حسب مورد تاکنون تکدی را جرم‌انگاری نکرده‌اند یا آنکه در طول سالیان گذشته از این رفتار جرم‌زدایی کرده‌اند. به دیگر سخن، این دسته از کشورها، تکدی را حسب مورد از ابتدا یا در حال حاضر موضوع «سیاست اجتماعی»^۳ و «رفاه اجتماعی»^۴ قرار داده و پایبندی خود را به این عبارت نشان داده‌اند که «بهترین سیاست اجتماعی، بهترین سیاست جنایی نیز هست»^۵ (غلامی، ۱۳۹۲: ۹۲).

1. Human dignity
2. application no. 14065/15, Lăcătuș v. Switzerland, 19.01.2021.
3. Social policy
4. Social welfare
5. The best social policy is the best criminal policy too

۳-۱. سوئد

اکثر متکدیان در این کشور، مهاجران فقیری هستند که از دیگر کشورهای اروپایی همچون رومانی و بلغارستان به سوئد مهاجرت کرده‌اند. در این کشور جرمی تحت عنوان تکدی وجود ندارد. بنا به گزارش خبرگزاری ایندیندنت، در حالی که مطابق نظرسنجی‌ها، حدود نیمی از شهروندان سوئدی خواستار ممنوعیت تکدی و جرم‌انگاری آن از سوی دولت هستند، اما دولت با این اقدام مخالف است. «استفان لاون»^۱، نخست وزیر سوئد در پاسخ به این مطالبه عمومی بیان می‌دارد که دولت هیچ‌گاه فقر را جرم‌انگاری نخواهد کرد. وی در ادامه اظهار کرد که قانون‌گذاری بر علیه فقرا تنها اتلاف وقت است. در پاسخ به این مقاومت نخست وزیر، سفیر رومانی در سوئد با بیان اینکه تکدی نه تنها در رومانی بلکه در برخی از کشورهای دیگر اروپایی نیز جرم است اظهار می‌دارد که عدم ممنوعیت تکدی در برخی کشورهای اروپایی همچون سوئد باعث شده است که تلاش‌های دولت رومانی برای ادغام و بازپروری اجتماعی و افزایش فرصت‌های شغلی با عدم موفقیت همراه باشد (almost-half-of-swedes, 2022).

بحث در خصوص ممنوعیت تکدی در طول سالیان اخیر همواره در این کشور وجود داشته است. در سال ۲۰۱۱ حزب «دموکرات‌های سوئد»^۲ لایحه‌ای را در خصوص ممنوعیت تکدی به «پارلمان سوئد»^۳ ارائه داد. در سال‌های ۲۰۱۵ و ۲۰۱۶ این حزب تلاش‌های بیشتری را در این خصوص انجام داد که جامعه هدف آن صرفاً اتباع کشورهای دیگر بود. اما این تلاش‌ها از سوی کمیته قضایی پارلمان سوئد ناکام ماند چراکه به اعتقاد اعضای این کمیته، تکدی در این کشور جرم کیفری محسوب نمی‌شود (Källgren, 2020: 15).

در دسامبر سال ۲۰۱۸، «دادگاه عالی اداری سوئد»^۴ حکم داد که ممنوعیت‌گذاری محلی، که توسط شهرداری شهر «ولینج»^۵ در جنوب سوئد ارائه شده است، بر اساس قوانین ملی ناظر به نظم عمومی^۶ قانونی است. پس از آن در حداقل ده شهر که مدیریت آن در اختیار احزاب «محافظه‌کار میانه‌رو»^۷ بود ممنوعیتی را برای تکدی در اماکن عمومی پیش‌بینی کردند. توضیح آنکه در سوئد، مدیریت دولتی در سطح ملی بر عهده شهرداری‌هاست و بر این اساس برخی از آن‌ها با این استدلال

1. Stefan Löfven
2. Sweden Democrats/ Sverigedemokraterna
3. Riksdagen/ Swedish Parliament
4. the Swedish Supreme Administrative Court
5. Vellinge
6. the Act on Public Order
7. conservative Moderate

که متکدیان نظم عمومی را مختل می‌کنند اقدام به ممنوعیت این عمل در میدان اصلی شهر کرده‌اند. این اقدام از سوی شهرداری‌ها انتقاد و اعتراض نهادها و سازمان‌های حمایتی و رفاهی را موجب شده است که بیان می‌دارند ممنوعیت تکدی مهاجران فقیر و بی‌خانمان از کشورهای اتحادیه اروپا و عمدتاً رومانی را هدف قرار می‌دهد (sweden-allows-local-ban-begging, 2021).

۲-۳. نروژ

در این کشور تکدی تاکنون جرم‌انگاری نشده است. چالش میان احزاب سیاسی در این کشور درخصوص جرم‌انگاری یا عدم جرم‌انگاری تکدی وجود دارد. احزاب محافظه‌کار طرفدار ممنوعیت این رفتار هستند آن‌ها بیان می‌دارند شهروندان «اُسلو» باید بتوانند آزادانه به پارک بروند و از فضای عمومی استفاده کنند. این در حالی است که متکدیان با اصرار و سماجت، مانع تفریح شهروندان می‌شوند. همچنین محافظه‌کاران اظهار می‌دارند که دولت نروژ نباید مسئول فقر شهروندان کشورهای اروپای شرقی باشد که برای تکدی و کسب درآمد به نروژ مهاجرت می‌کنند (oslo-tries-to-crack-down-on-begging, 2017).

۳-۳. مالزی

در این کشور نیز همانند سنگاپور، «قانون اشخاص تهی دست^۲» وجود دارد که جامعه هدف آن متکدیان و ولگردان هستند. این قانون در سال ۱۹۷۷ به تصویب رسیده و جایگزین «قانون ولگردی» مصوب ۱۹۶۵ شده است که مقتبس از «قانون ولگردی» مصوب ۱۸۲۴ انگلستان بود. تعریف تکدی در این قانون شبیه به همان تعریفی است که در قانون سنگاپور آمده است: «در صورتی که رفتار شخص دیگران را ترغیب و تحریک به دادن صدقه کند خواه این کار به بهانه آواز خواندن، بازی کردن، پیشنهاد فروش یا به طریق دیگری باشد این عمل مصداق تکدی است». اما تکدی در این کشور عنوان مجرمانه ندارد و صرفاً باعث می‌شود که شخص مدتی در خانه رفاهی تحت مراقبت، کنترل، انضباط و بازپروری قرار گیرد. به همین خاطر است که «وزارت امور زنان، خانواده و توسعه جامعه^۳» مالزی با تأکید بر اصلاح قانون فوق‌الذکر بیان می‌دارد قانون باید افرادی را که از دیگران برای تکدی بهره‌کشی می‌کنند مورد مجازات قرار دهد.

مطابق قوانین موجود تنها در صورتی که متکدی بدون رعایت تشریفات از این خانه‌ها فرار کند بابت تخلف از این امر، مجدداً به خانه رفاه فرستاده می‌شود یا آنکه به حبس حداکثر سه ماه محکوم

1. Oslo
2. Destitute Persons Act
3. The Women, Family and Community Development Ministry

خواهد شد (government-to-amend-act-to-curb-begging, 2021).

۳-۴. کانادا

کانادا تقریباً ۴۰ سال قبل جرم تکدی را در سال ۱۹۷۲ لغو کرده است. در این سال هم دولت و هم مخالفان به این اجماع رسیدند که گنجاندن ولگردی در قوانین کیفری دیگر ضرورت ندارد در آن زمان در کانادا جرایمی که بیشتر نظم عمومی را مختل می‌کرد جایگزین‌گذاری شد. برخی از دولت‌های محلی تلاش کرده‌اند احکام ضد تکدی را دوباره در کانادا وضع کنند، اما موفق نبوده‌اند (Baker, 2009: 239).

نتیجه

دولت‌ها در مواجهه با تکدی سه نوع واکنش اتخاذ می‌کنند که انتخاب هر یک از این‌گونه‌ها می‌تواند متأثر از ایدئولوژی سیاسی، اقتصادی و گاه مبتنی بر توجیحات جرم‌شناسانه باشد و حتی در مواردی جنبه تقلیدی و وارداتی پیدا کند و این در حالی است که جرم‌انگاری فرایندی مبتنی بر عقلانیت است و رسالت جرم‌انگاری سامان دادن به نیازهای گوناگون افراد جامعه و هدایت آن‌ها و برقراری توازن میان آزادی و قدرت است تا غایت اصلی حقوق کیفری که همان ایجاد نظم و تحقق عدالت است در جامعه حکم‌فرما شود.

با تأمل در سه الگوی تبیین شده در مقاله مشخص می‌شود که کشورهای گروه نخست، رویکرد سزاگرایانه و تنبیهی و کشورهای گروه سوم تدابیر رفاهی و حمایتی را در قبال متکدیان اتخاذ می‌کنند. کشورهای گروه دوم نیز رویکرد میانه را در پیش می‌گیرند. بدیهی است که اتخاذ هر یک از این مدل‌ها محصول عوامل گوناگون می‌تواند باشد. به‌عنوان نمونه اتخاذ رویکرد «نفی مدارا» در انگلستان در نتیجه نقل و انتقال این سیاست از ایالات متحده آمریکا و غلبه دیدگاه‌های «محافظه‌گرایانه»^۲ است؛ رویکردی «سخت‌گیرانه»^۳ و مبتنی بر طرد و بدنام کردن فقرا که از زمان صدارت «مارگارت تاچر»^۴ در این کشور آغاز شد.

به باور نگارنده معیار مشروعیت واکنش‌ها در حوزه حقوق کیفری و ارزیابی عادلانه بودن و نبودن آن‌ها به‌طور کلی و در قبال تکدی به‌طور خاص، سنجه‌ای است به نام «کرامت انسانی»^۵؛ گوهر، ارزش و فضیلتی که مبنا و سرچشمه حقوق و تکالیف انسانی است. بر این اساس در میان سه مدل

1. Zero tolerance
2. Conservatism
3. Punitiveness
4. Margaret Thatcher
5. Human dignity

ارائه شده، مدل مطلوب و انسانی دیدگاه سوم است. چراکه نگاه «ابزارگرایانه»^۱ به کیفر ندارد و از سوی دیگر عدالت اجتماعی را مقدمه و شرط لازم عدالت کیفری می‌داند. در واقع در دیدگاه سوم، حاکمیت باور دارد که با برقراری عدالت اجتماعی، روی آوردن افراد به تکدی منتفی است و اگر شخصی به‌رغم توان مالی و بنا به انگیزه‌های سوداگرایانه به این کار مبادرت کند و به‌عنوان نمونه اطفال و نوجوانان را به‌عنوان وسیله تکدی به کار گمارد به واسطه نقض کرامت انسانی بزه‌دیدگان، شایسته واکنش کیفری است.

در این راستا جرم‌زدایی از تکدی در نظام حقوقی ایران امری ضروری است. جرم‌زدایی به معنای عدم کنترل و نظارت بر این رفتار و مشروع و مطلوب محسوب کردن آن نیست؛ بلکه مقصود از آن، خروج این رفتار از دایره حقوق کیفری و اعمال تدابیر حمایتی و رفاهی در قبال مرتکبان است.

بر این اساس الگوی مطلوب و انسانی مقابله با این پدیده بر اساس ملاک‌های: الف) آموزه‌های دینی مبنی بر دستگیری از فقرا؛ ب) اصول جرم‌نگاری فلاسفه حقوق کیفری همانند «جانانان شنشک»؛ ج) تعهدات دولت در تضمین حق بر اشتغال به‌عنوان مصادیق حقوق اقتصادی، اجتماعی و فرهنگی (نسل دوم حقوق بشر)، د) ضرورت مدنظر قرار دادن کرامت انسانی در امر جرم‌نگاری؛ ه) رویه دیوان اروپایی حقوق بشر، و) محدودیت‌های عملی دستگاه عدالت کیفری، جرم‌زدایی از این رفتار و تبعیت از الگوی سوم است.

در این راستا پیشنهاد نگارنده در حوزه تقنینی تأکید بر مرحله قبل از وقوع جرم و تقویت تدابیر پیشگیرانه از رهگذر اتخاذ تدابیر پیشگیرانه اجتماعی و جرم‌زدایی و عدول قانون‌گذار از مدل نخست و اتخاذ رویکرد سوم است. به دیگر سخن، ضرورت همگرایی عدالت اجتماعی و عدالت کیفری اقتضای آن را دارد که دولت‌ها با اتخاذ و اعمال مؤلفه‌های عدالت اجتماعی از جمله برابری فرصت‌ها و ایجاد توازن و تعادل میان ابزار در دسترس شهروندان و اهداف ترسیمی برای آن‌ها، عدالت اجتماعی را پیش‌شرط اعمال کیفر، حداقل در برخی از حوزه‌ها مانند تکدی، تلقی کنند. در این چهارچوب عدالت اجتماعی جنبه پیشگیری از جرم نیز دارد.

1. Instrumental
2. Jonathon schonsheek

منابع

فارسی

- پاک‌نهاد، امیر (۱۳۸۸)، سیاست جنایی ریسک مدار، چاپ اول، تهران: میزان.
- توجهی، عبدالعلی و حسین محمد کوره‌پز (۱۳۹۸)، «گونه‌شناسی محدودیت‌های حق دسترسی به وکیل در جرایم امنیتی با تأکید بر مرحله پیش‌دادرسی (مطالعه تطبیقی)»، پژوهش حقوق کیفری، سال هفتم، شماره ۲۷.
- حبیب‌زاده، محمدجعفر و امیرحمزه زینالی (۱۳۸۴)، «درآمدی بر برخی محدودیت‌های عملی جرم‌انگاری (ضرورت ارزیابی منافع و مضار ایجاد یک جرم)»، نامه حقوقی مفید، سال اول، شماره اول.
- عارفی، مرتضی (۱۳۹۶)، مداخله نهادهای عدالت کیفری نسبت به متهمان فقیر، پایان‌نامه برای دریافت درجه دکتری، تهران: دانشگاه تربیت مدرس، دانشکده حقوق.
- عبدالفتاح، عزت (۱۳۸۱)، «جرم چیست و معیارهای جرم‌انگاری کدام است؟»، ترجمه و توضیح: اسماعیل رحیمی نژاد، مجله حقوقی دادگستری، شماره ۴۱.
- غلامی، حسین (۱۳۹۲)، «الگوها یا گونه‌های عدالت کیفری اطفال»، آموزه‌های حقوق کیفری، شماره ۶.
- محمودی جانکی، فیروز (۱۳۸۷)، جرم‌زدایی به منزله یک تغییر، فصلنامه حقوق، دوره ۳۸، شماره ۱.
- نجفی ابرندآبادی، علی‌حسین، محمدجعفر حبیب‌زاده و محمدعلی بابایی (۱۳۸۳)، «جرایم مانع (جرایم بازدارنده)»، فصلنامه مدرس علوم انسانی، دوره ۸، شماره ۳۷.

انگلیسی

- Abu Sari', Muhammad (1986). The Phenomenon of Begging and Obstacles to Combating It, a paper submitted to the Police Academy, Egypt.
- Al-Khawaldah, Moayad Hosniy; Al-Khseilat, Abdullah Ahmed, (2021), "The Crime of Begging, a Comparative Study of the Jordanian, French, Belgian and German Laws", **Turkish Online Journal of Qualitative Inquiry**, Volume 12, Issue 3.
- Ash-Shathry, Abdulaziz (2010). Begging in the Saudi System of Trafficking in Persons, Master's Thesis in Criminal Justice. College of Graduate Studies, Naif University for Security Sciences, Saudi Arabia – Riyadh.
- Baker, Dennis J. (2009). "A critical evaluation of the historical and contemporary justifications for criminalising begging", **The Journal of Criminal Law**, Vol 73, Issue 3.
- Derdak, Noria (2020), How can it be that anti-poor orders still exist? in: The criminalization of homelessness, Homeless in Europe magazine.
- Hermer, Joe (2020), Will the uk government finally repeal archaic vagrancy law in England and wales? In: The criminalization of homelessness, Homeless in Europe magazine.
- Hermer, Joe (2021), **Policing Compassion: Begging, Law and Power in Public Spaces**, Bloomsbury Publishing.
- Hansen, Maja Lovbjerg (2020), Criminalising rough sleeping in Denmark, In: The criminalization of homelessness, Homeless in Europe magazine.

- Housing Rights Watch et al, (2012), **Report on Germany's laws penalising homelessness.**
- Källgren, Martin Enquist (2020), **The spread of anti-begging measures and the absence of free movement rights in Sweden**, In: The criminalization of homelessness, Homeless in Europe magazine.
- Morris L. (2002), *Dangerous classes: The underclass and social citizenship.* Routledge.
- Neocleous, Mark. (2000). **The Fabrication of Social Order; A Critical Theory of Police Power**, Pluto Press, First Publishing.

اسناد الکترونیک

- http://www.europarl.europa.eu/doceo/document//E-8-2017-007376_EN.html, Begging laws in Denmark, last visited on 15/10/ 2021.
- https://ec.europa.eu/migrant-integration/news/denmark-national-court-rules-against-human-rights-judgement-migrant-begging-case_en, last visited on 15/03/ 2022.
- <https://www.streetchildren.org/legal-atlas/map/germany/status-offences/is-it-illegal-for-children-to-beg/> last visited on 25/02/2022.
- <https://www.independent.co.uk/news/world/europe/almost-half-of-swedes-want-begging-banned-but-government-says-it-will-not-criminalise-poverty-10155691.html>, last visited on 10/01/2022.
- <http://www.dpa-international.com/topic/sweden-allows-local-ban-begging-181217-99-257353>, last visited on 13/11/2021.
- <https://www.newsinenglish.no/oslo-tries-to-crack-down-on-begging/> last visited on 10/05/2017.
- <https://www.malaymail.com/malaysia/government-to-amend-act-to-curb-begging>, last visited on 20/09/2021.